

Egy elfelejtett szent: Magyar Mózes

Ivancsó István

Magyar Mózes – liturgikus tiszteletének tükrében.

Görög Katolikus Hittudományi Főiskola,
Nyíregyháza, 1997. 138 old.

Moiszej Ugrin, azaz Magyar Mózes az ortodox egyház szentje. Ezért tisztelete, kultusza nem alakult ki a (katolikus és protestáns) magyarság körében. Elsősorban azért nem, mert a hazai görögkeleti közösség a maga 40-45 ezer fős hívői lélekszámával nem tudta népszerűsíteni szentjét. Ráadásul a hívőknek csupán a töredéke (kb. 8 ezer fő) tartozik a Magyar Ortodox Adminisztrátúra juriszdikciója alá. Ez pedig az egyetlen egyházi fórum, amely a magyar származású Mózes, mint a nemzeti ortodoxia szentjét, példaképként magáénak vallja.

Berki Feriz, Pirigy István és Puskely Mária összefoglaló – szentekről, illetve a keleti kereszténységről szóló – műveiben¹ Magyar Mózes neve is szerepel – rövid ismertetéssel.

Magyar Mózes élete az utóbbi években vált egyre ismertebbé. Több cikket, tanulmányt írtak életéről és jelentőségéről.² Az 1994. szeptember 22-én Szegeden rendezett

szlavisztikai konferencián – amely Magyarország és az ortodoxia kapcsolatait vizsgálta történelmi, nyelvészeti, filológiai, zentörténeti szempontok alapján – Ferincz István és Lepahin Valerij³ tartott róla előadást.

Az első önálló könyv, amely Magyar Mózes életének, szentségének, liturgikus és népi tiszteletének történetét dolgozza fel, 1997-ben jelent meg. Szerzője, Ivancsó István a nyíregyházi Görög Katolikus Hittudományi Főiskola tanára. A tanulmány eredetileg írójának teológiai licenciátusi dolgozata, amelyet a római Pápai Keleti Intézethez nyújtott be. Ivancsó István célja könyvével az, „hogy az olvasók megismerkedhessenek szentünkkel, s példája épülésre szolgáljon erkölcsi értékeit vesztő világunkban.”

A kötet újdonsága, hogy írója Magyar Mózes nem filológusként, irodalomtörténészként, történeti kutatóként, hanem hívőként, teológusként közelíti meg. Ivancsó görög katolikus pap, teológiai tanár, aki a keleti rítusú keresztények szemével néz a szentre. Ezt tükrözi a munka ötödik fejezete, amelyben Mózes mint példaképet, keresztény példaképet vizsgálja. Felfedezi benne a kötelességteljesítést, a hivatáshoz való hűséget és a szüzesség erényeit, amelyek a szerzetesi élet alapvető hármasszabályán alapulnak (szegénység – engedelmesség – szüzesség).

Ivancsó ismerteti Mózes életének forrásait, amelyek között legfontosabb a kijevi Pecserszkaja Lavra⁴ Paterikonja. A Paterikon olyan 13-15. században szerkesztett gyűj-

¹ Vö. Az orthodox kereszténység. Szerkesztette Berki Feriz. Budapest, 1984. 116.; Berki Feriz: Az Ortodox Egyház Magyarországon. In: Az 1000 éves orosz kereszténység. Szerkesztette Tarr Kálmán. Budapest, 1988. 98.; Berki Feriz: Kelet és Nyugat között. In: Az ortodoxia története Magyarországon a XVIII. századig. Szerkesztette H. Tóth Imre. Szeged, 1995. 10.; Pirigy István: A magyarországi görög katolikusok története I. Nyíregyháza, 1990. 52.; Puskely Mária: Virágoskert vala híres Pannónia. Budapest, 1994. 78-84.

² Vö. Iglói Endre: Magyar Mózes legendája. Filológiai Közlemények, 1962/1-2. 1-16.; Péterfalvi János: Magyar Mózes, a kijevi barlangkolostor szerzetese a XI. században. Történelmi Szemle, 1973/4. 311-330.; Ruzsa György: Magyar Mózes. Vigilia, 1974. 454-455.

³ Az előadások írott változata megjelent Az ortodoxia története Magyarországon a XVIII. századig című tanulmánykötetben (Szeged, 1995. Szerkesztette H. Tóth Imre.): Ferincz István: Magyar Mózes és Efrém – az ortodox egyház szentjei. 37-44. és Lepahin Valerij: Szentéletű Magyar Mózes – a Második József. 45-54. (a továbbiakban: Lepahin 1995.)

⁴ A Pecserszkaja Lavra, a kijevi Barlangkolostor a 11. század első harmadában jött létre. Első lakója az Athosz-hegyről visszatérő szerzetes, Szent Antonij volt, első archimandritái pedig Varlám és Feodoszj.

temény, „amely az ott nyugvó szentek nevét, tanításait és életük anekdotikus eseményeit tartalmazza.”

Ivancsó István megkísérli Szentéletű Mózés életének kronológiáját felállítani. Mózés 990-995 között született. Feltehetően Erdélyből került a kijevi uralkodócsalád szolgálatába. 1015 és 1018 között – átveszelve a trónharcokat – Kijevben, Predszlavánál (Jaroszláv fejedelem hűgánál) tartózkodik, ahol már készül a szerzetesi hivatásra. Az 1018-as lengyel támadás után fogolyként Lengyelországba hurcolják, ahonnan csak 1025-ben térhet vissza. A kijevi Barlangkolostorban telepszik le, ahol csodatévő szerzetesként tisztelik. Itt halt meg 1043. július 26-án, ez a nap egyben liturgikus tiszteletének napja is.

Magyar Mózés legendájának – amelyet magyar nyelven először Iglói Endre közölt 1962-ben – elemzését a tanulmány második fejezetében találjuk.

Mózés – a legenda szerint – erős testű, széparcú férfi. Szépsége megragad egy fiatal gazdag lengyel özvegyasszonyt, akinek férje a kijevi hadjáratban esett el. Az asszony mindent megtesz, hogy a férfit megszerezze: próbálkozik ígéretekkel (szabadság, vagyon, házasság), fenyegetésekkel (büntetések, halál), ám eredménytelenül. Végül maga mellé fekteti az ágyba, de Mózés kijelenti: undorodik tőle. Az özvegy dühében megvereti (naponta száz botütés), majd kasztráltatja.

Ivancsó a legendát és szentünk életét két egységre osztja. Az első a haláltól való meneküléstől a lengyelországi fogságig tart. Mózés urát, Borisz rosztovi fejedelmet és testvérét, Magyar Györgyöt a kijevi belviszályok közepette megölték (1015).⁵ A lengyel támadás után fogolyként Mózest is Lengyelországba hurcolták (1018). Itt öt évig a láncoktól, egy évig az ártatlanságáért szenvedett. A legenda középpontjában ez a „hatodik év” áll. Ivancsó István tizenkét részre osztja Mózés szenvedéstörténetét: a rabságból való kiváltástól a megcsonkításig.

⁵ Ld. Lepahin Valerij: Georgij Ugrin, azaz Magyar György – az alig ismert szent. *Actas*, 1998/1. 72-78.

A szent életének második egysége a szerzetesi élet a kijevi Barlangkolostorban 1025 és 1043 között (a hagyomány szerint ő a monostor harmadik lakója). Magyar Mózés életrajzának azonban van két homályos pontja: hogyan került – testvéreivel együtt – Kijevbe, illetve élete utolsó éveit hogyan töltötte a kolostorban?

Mózés fivéreit, Magyar Szent Györgyöt (ünnepe: július 24.) és Novotorzszoki Szent Efrémet (emléknapja: január 28.) szintén tiszteli az orosz egyház.

Ivancsó István külön fejezetet szentel könyvében Mózés ikonográfiai ábrázolása vizsgálatának. Közli a podlinniek (ikonok festéséhez készített segédkönyvek) leírását a magyar szent ábrázolásával kapcsolatban, hiszen a keleti egyház ikonja „arról akar tanúságot tenni látható formában megjelenítve, hogy Isten jelen van a szentben.” Gondos kutatómunka után a szerző felsorolja az összes Magyar Mózés ábrázolást: ikonokat, freskókat, könyvillusztrációkat, valamint egy szobrot, amely a római Szent Péter bazilika magyar kápolnijában látható.⁶

Magyar Mózés liturgikus tiszteletét részletesen kifejti emléknapja, szentté avatásának története, liturgikus szövegeink genezise.⁷

A liturgikus szövegek ismertetése kapcsán a keleti szertartásban előforduló himnuszok, istentiszteleti formulák szorulnak bemutatásra. Ivancsó részletezi például a szti-

⁶ Művelődéstörténeti érdekesség, hogy Rómában, a katolikus egyház centrumában az Orosz Ortodox Egyház egyik szentjének domborműve látható. (Bár az ismertető szöveg kijelenti: „Még a keleti egyházszakadás előtt meghalt. A nép már életében szentnek tartotta és tisztelte.”)

⁷ Ivancsó leírja a keleti és a nyugati egyház kanonizációs gyakorlatának eltéréseit, részletezi az ortodox szokásokat. Eszerint az orosz egyházban ritka a szentté avatás, ezt is általános népi tisztelet előzi meg. A Szent Szinódus rendeli el és a pátriárka hirdeti ki. Magyar Mózest a 11. század óta tisztelik szentként. Szentté avatását (117 barlangmonostori szerzetessel közösségben) Mogila Péter kijevi metropolita végezte 1643-ban. Az orosz szentek katalógusába 1762-ben került be. Valószínűleg ekkor keletkeztek a tiszteletére írt himnuszok is.

chira, tropár, konták, akathisztosz fogalmát.⁸ S ceket Mózes liturgikus énekeinek tükrében mutatja be.

A szerző lefordította Magyar Mózes liturgikus szövegét⁹ és ceket a kötet tizenhat oldalas függelékében forrásként közli. Ez a szövegek első teljes magyar nyelvű publikálása.

Ivancsó István öt fejezeten keresztül bemutatja, „elfelejtett szentünk” életét, liturgikus tiszteletének irodalmi-zenei és képzőművészeti vetületét, ezenkívül Magyar Mózes szentként, követendő példaképként állítja elénk.¹⁰ A kötet jelentősége, hogy átfogó képet ad Magyar Mózesről. Nemcsak életének bemutatására törekszik, hanem ismerteti a koraközépkori magyar és (kijevi) orosz történelem közös pontjait, bevezetést nyújt a keleti kereszténység művészeti és liturgikus életébe.

Különösen fontos a mű a magyarországi bizánci-görög szertartású keresztényeknek és azoknak, akik foglalkoznak történetükkel, vallási szokásaikkal. A görög katolikus felekezet fontos pont Magyarország vallási térképén, hiszen egyszerre hordozza a keresztény Kelet és a keresztény Nyugat értékeit.¹¹

Ám Csodatévő Szent Mózeset mégsem tekintik saját szentjének – bár magyar származására büszke –, ugyanis az előző évszázadok katolikus tanítása minden téren mereven elzárkózott az ortodoxiától.

Ivancsó István nehéz helyzetben volt. Tanulmánya a magyar történelemnek, egyháztörténetnek eddig feltáratlan részét vizsgálja. Utalásokból, rövid ismertetésekből és (főleg inkább irodalmi értékű) egyházi művekből kellett összeilleszteni Magyar Mózes életének adatait, vizsgálni hatását. Művében pontos korrajzot készít Mózes környezetéről (a 11. századi Kelet-Európa) és bemutatja az Orosz Ortodox Egyház első századait, belső fejlődését, rávilágítva a magyarság és az ortodoxia mély, történelmi gyökerű kapcsolatára is.

A kötethez bő és igényes jegyzetanyag (számos külföldi – orosz, olasz, francia, angol, német – forrás felhasználásával), irodalomjegyzék tartozik, valamint függeléként Szentéletű Magyar Mózes istentiszteleti szövegci.

Miklós Péter

⁸ Akathisztosz: a bizánci egyházi költészet egyik műfaja, versformája huszonnégy versszakból áll, amelyek kezdőbetűi a görög ábécé szerint következnek. Konták: költői homília, témáját az ünnep tartalmából meríti, szövegében drámai hatások, elképzelt párbeszéd szerepelnek. Sztichira: a liturgikus ünnep titká, a napi szent érencyit magasztaló ének. Tropár: a görög egyházi költészet egyik alapvető egysége, rövid himnusz, saját dallamon énekelt költői szöveg. Ldásd bővebben Ivancsó István: Görög katolikus liturgikus kislexon. Nyíregyháza, 1997. 1-59. és Király Ernő: Mi, görög katolikusok. Szeged, 1995. 114-131.

⁹ Magyar Mózes liturgikus szövegével, szentségének bibliai és hagyománybéli alátámasztásával részletesen foglalkozik: Lcpahin 1995.

¹⁰ A könyv öt fejezetről és egy függelékről áll: I. Mózes életének történelmi forrásai, II. Magyar Mózes élete, III. Magyar Mózes liturgikus tisztelete, IV. Mózes ikonográfiai ábrázolásai, V. Mózes mint példakép.

¹¹ E ponton szeretnénk felhívni a figyelmet a fel lendülő görög katolikus szellemi életre. A nyíregyházi Szent Atanáz Görög Katolikus Hit-

tudományi Főiskola kiadványai között egyre nagyobb helyet foglalnak – a hittankönyvek, népszerűsítő olvasmányok mellett – a színvonalas művészeti albumok, fontos teológiai művek, igényes egyháztörténeti könyvek, tanulmányok is.